

PRIZMA

MESEČNE POLITIČKE ANALIZE

Izdavač

Centar za liberalno-
-demokratske studije

Redakcija

Ilija Vujačić, Boško
Mijatović (glavni
urednik), Slobodan
Samardžić, Dragor Hiber

Sekretar redakcije

Aleksandra Stankov-
-Mijatović

Grafički dizajn

Zoran M. Blagojević

Za izdavača

Zoran Vacić

Štampa: Goragraf,
Beograd, decembar 2001.

Izlazi jednom mesečno

Sva prava zadržava CLDS.
Prenošenje teksta u
celini ili delovima
dozvoljeno je samo uz
navođenje izvora

Adresa izdavača

Beograd, Vojvode
Dobrnjca 52

Tel-fax: 767-294, 768-295

Web sajt

www.clds.org.yu

E-mail

office@clds.org.yu

Projekat podržava

Westminster Foundation
for Democracy

Sadržaj:

Boško Mijatović **3**

Pregled meseca

Miroslav Josić Višnjić **10**

Vojvodstvo, tzv. „Vojvodina”, pokrajina...

Milan Brdar **15**

DOS-ova vlast između revolucije i reforme

Dragan Lakićević **23**

Izbori na Kosovu

Zoran Vacić **26**

13 dana koji (ni)su uzdrмали Đinđićevu vladu

Pregled meseca

2. novembar

Zaključen je sporazum između Jugoslavije i UNMIK-a, koji bi trebalo da poboljša položaja Srba na Kosovu i Methohiji, a posle dugotrajnih razgovora između predsednika Koštunice, sa saradnicima, i šefa UNMIK-a Hakerupa. Sporazum je daleko od traženog – sadrži uglavnom maglovi-te fraze – ali se više, po svemu sudeći, nije moglo dobiti. Najvažniji dobitak verovatno je stvaranje konsultativne grupe koja će se baviti spornim pitanjima.

Odmah zatim, predsednik Koštunica i savezna i republička vlada su zajednički pozvale kosovske Srbe da izađu na izbore, zakazane za 17. novembar, i glasaju za koaliciju „Povratak”. Posao sa Hakerupom još nije bio završen, pošto su pregovori, posle telefonskog ubeđivanja sa Kofijem Ananom, generalnim sekretarom UN, nastavljeni sledećih dana, ali je ovo bio zadnji čas da kosovski Srbi započnu sa predizbornim pripremama i procedurama.

Među Srbima na Kosovu i Metohiji zavlada je pometnja. Sami ne vide razloge za učešće na izborima, jer bi tako dali legalitet, pa i legitimitet, izborima i Privremenom sporazumu i jer ne vide da će im izbori nešto dobro doneti, ali je poziv državnog vrha Srbije i Jugoslavije ipak značajna stvar. Ukoliko ne poslušaju glas državnih institucija matice, koga će; ukoliko ne poslušaju sada, kada će. Ipak, muči ih pitanje da li matica više razišlja o sebi nego o narodu na Kosmetu.

Sporazumom između UNMIK-a i Jugoslavije su nezadovoljni i Albanci, pa se Hašim Tači žestoko obrušio na Hakerupa i tvrdio da je ovim sporazumom prekršena rezolucija 1244 UN.

4. novembar

Održani su lokalni izbori u 18 opština u Srbiji, sa oko 300 hiljada upisanih birača. Dve stranke (DSS i SPS) i jedna nekompletna koalicija (DOS) dobile su podjednak broj glasova i odbornika. Svi su se proglasili pobednikom, a svi su poraženi. SPS je izgubio zato što je dobio znatno manje glasova nego prošle jeseni, kada je u ovim varošima pobeđivao (uglavnom su zato i raspisani ovi izbori). DSS i DOS su izgubili zato što nisu pobedili, kako su se nadali. Rezultati izbora su samo delimičan test biračkog raspoloženja:

1 Predsednik Programskog saveta CLDS.

ovo su bila uporišta SPS-a, što znači da bi drugde u Srbiji dobio još manje nego u ovih 18 opština; sa druge strane, podjednak broj glasova DSS-a i ostatka DOS-a nagoveštava uzbudljivu borbu u budućnosti.

5. novembar

Održani su razgovori vlada Srbije i Vojvodine o prenošenju nadležnosti iz oblasti poljoprivrede i srodnih delatnosti. Dogovoreno je da pokrajina preuzme delove preduzeća Srbijašume i Srbijavode na njenoj teritoriji, kao i da osnuje sopstvenu poljoprivrednu službu i dobije agrarni budžet. Republici su ostavljeni zakonodavstvo, politika cena i poreza i inspeksijske službe. Pregovori će biti nastavljeni.

Prenošenje nadležnosti sa Republike Srbije na Vojvodinu predstavlja ispunjenje predizbornih obećanja DOS-a i, sa te strane, nema se šta zameriti. Ova politička grupacija zalaže se za postojanje autonomne Vojvodine u sklopu države Srbije. Granicu mogućeg širenja nadležnosti pokrajine Vojvodine u ovom momentu postavlja sadašnji Ustav Srbije, a Vlada je zauzela stav da se poštuje ustav i ne prekoračuju te granice.

Ostalo je, ipak, par pitanja. Prvo, da li je dobro u predvečerje ustavnih promena u Srbiji i Jugoslaviji menjati nadležnosti pokrajine ili bi bolje bilo sačekati i rešiti položaj Vojvodine u sklopu celovitih ustavnih promena koje se odnose na teritorijalnu organizaciju republike. Za drugu opciju bi se sigurno opredelili i državni vrh i velika većina stranaka sa sedištem u Beogradu, ali su nestrpljenje i pritisak autonomističkih struja doveli do obaveze da se predizborno obećanje što pre ostvari. Drugo, da li je dobro dogovaranje o važnim državnim stvarima u tišini, bez uvida javnosti ili bi bolje bilo pokrenuti širu raspravu, koja bi mogla biti uvod u raspravu o novom ustavu.

Vojvođansku stranu u pregovorima predvodi predsednik IV Đorđe Đukić, inače član DS-a. Potpuno je zadovoljan njihovim tokom, što garantuje da Čanak i Isakov ne mogu biti. I zaista, ubrzo je Nenad Čanak izjavio da je autonomija rešenje izmišljeno od komunista i da je prava solucija za Vojvodinu status republike.

6. novembar

Premijer Đinđić sastao se sa predsednikom SAD Džordžom Bušom, Kolinom Paelom i Kondolizom Rajs. Kao i obično, molio je za finansijsku podršku Srbiji i Jugoslaviji, ovog puta kroz podršku otpisu dugova Pariskom klubu, ali i u gotovini. Proneli su se glasovi da je šarmirao Buša i da će SAD podržati zahteve Jugoslavije tokom pregovora u Pariskom klubu. Po povratku, Đinđić je izjavio da će otpis biti blizu 70% duga.

6. novembar

Razbuktao se sukob između predsednika PDS-a Momčila Perišića i potpredsednika Slobodana Vuksanovića. Vuksanovića je podržalo

Predsedništvo, a Perišića Glavni odbor, koji je istovremeno isključio iz stranke Vuksanovića i njegove. Vuksanović je civilizovano prihvatio odluku, osnovao novu stranku i postao predsednik. Iz trećeg puta je, konačno, uspeo da postane šef, mada u stranci sa slabim izgledima. A srpska politička scena se i dalje drobi, umesto ukрупnjavanja i stabilizacije.

9. novembar

„**Crvene beretke**” su **započele protest**, tražeći ostavku ministra policije. Pripadnici Jedinice za specijalne operacije MUP-a se smatraju obmanutim, jer su uhapsili braću Banović, koji su isporučeni Haškom tribunalu, na osnovu usmenog naređenja ministra Mihailovića i šefa DB-a Petrovića u kome je rečeno da se radi o običnim kriminalcima. Mihailović i Petrović su odmah prebacili pripadnicima JSO politizaciju, ali se nisu osvrnuli na optužbu o karakteru naređenja.

Sledećih dana je protest nastavljen, pa su crvene beretke zauzele deo autoputa u Beogradu. Budući da su bili teško naoružani, pripadnici ostalih službi MUP-a držali su se podalje od autoputa. Onda se u igru uključio Zoran Đinđić i dva puta razgovarao sa pripadnicima JSO. Zatim je Vlada Srbije donela odluku o prelasku jedinice iz sastava DB-a u Javnu bezbednost, Đinđić rekao da je sporno naređenje bilo lažno, a Petrović podneo ostavku. Protest je, tako, okončan kompromisom.

Ostaje pitanje političkog karaktera protesta. Neki tvrde da se radilo o državnom udaru ili pobuni JSO, a ja se slažem sa Legijom koji kaže: da je bila pobuna, crvene beretke bi lako zauzele bilo koju državnu zgradu; a nisu to učinile. Pojedinci iz DOS-a odmah su, naravno, optužili Vojislava Koštunicu za destabilizaciju vlade Srbije. Daleko je verovatnije da se radi o izrazu činjenice da niko, ni vlada, ni ministar policije, ne kontroliše u potrebnoj meri JSO, a možda ni neke druge službe MUP-a. Drugim rečima, moguće je da je politički i komandni uticaj civilnih vlasti nad MUP-om površan i da policija predstavlja, ili će, ne daj bože, predstavljati, samostalnog činioca na političkoj sceni Srbije.

12. novembar

Tri autonomaške stranke i srodne nevladine organizacije doneli su odluku o pisanju ustava Vojvodine i najavili organizaciju referenduma o statusu pokrajine. Kako proizilazi, njih ne interesuje dogovaranje u ustavnoj komisiji i Skupštini Srbije, već žele da stave skupštinu pred svršen čin utvrđujući sopstveni stav na maksimalističkim pozicijama, o kojima kasnije ne bi moglo biti pregovaranja. Tome bi trebalo da posluži i referendum, kao, jel'te, najviši izraz narodne volje. A referendumsko pitanje sigurno bi bilo tipa 'da li ste za autonomiju ili centralizam?'. Manipulaciji biračima trebalo bi da jako dobro posluži već pokušano preuzimanje TV Novi Sad i drugih medija od strane Čanka i ekipe, a po šemi Mila Đukanovića. Tako je Jožef Kasa, potpredsednik vlade Srbije, u korist svog koncepta naveo i demokratizaciju, i

reforme, i strane investicije, kao da je šira autonomija i potreban i dovoljan uslov za te lepe stvari.

16. novembar

Počelo je otpuštanje sudija. Vlada Srbije razrešila je 21 sudiju za prekršaje, a najavljen je nastavak.

Nema sumnje da je veći broj sudija predstavljao jedan od temelja Miloševićeve nakaradne vlasti. Ti su ljudi zloupotrebljavali položaj sudije radi partijskih i ličnih interesa - krali su izbore, presuđivali često protivno pravu i pravdi, bili nesposobni i korumpirani novcem ili privilegijama. I zato bi trebalo da odu.

Problem je, ipak, u načinu na koji je razrešenje izvršeno. Prvo je ministar pravde Vladan Batić objavio spisak sa imenima 187 sudija koji će biti otpušteni, što teško da može biti ocenjeno kao priličan gest, bar zato što vlada može da odluči samo o sudbini sudija za prekršaje, dok redovne sudije razrešava Vrhovni sud Srbije. Zatim, kao razlog razrešenja sudija za prekršaje navedeno je njihovo kažnjavanje medija po starom Zakonu o informisanju. A sudije su primenjivali zakon, što su i bili dužni da čine. Batićeva analogija sa lustracijom Hitlerovih sudija zaista nije na mestu, jer zbog Zakona o informisanju niko nije otišao na robiju (konclogor) ili bio streljan.

Ostao je utisak da se sudije otpuštaju bez valjanih dokaza o krivici, iz razloga političke osvete. Bolje bi bilo da su javnosti, umesto oštrih izjava, predočeni uverljivi argumenti.

16. novembar

Postignut je dogovor sa poveriocima iz Pariskog kluba o otpisu dela jugoslovenskog duga. Biće otpisano 3 milijarde od ukupno 4,5 milijardi dolara, koliko Jugoslavija duguje državama-poveriocima, a preostalih 1,5 milijardi reprogramirano na duži rok, uz primenu tržišne kamatne stope i višegodišnji grace period. Time će naša privreda dobiti svež vazduh i mogućnost za oporavak od nesreća iz poslednje decenije.

Da mi želimo otpis, uopšte nije čudno. Ali je pitanje zašto su poverioci pristali da umanje svoja potraživanja čak za dve trećine. Verujem da je više razloga uticalo na takvu odluku. Prvo, jasno im je, kao i nama, da Jugoslavija nikako ne bi mogla da servisira toliki dug i da bi trenutno bankrotirala na pokušaj naplate. Drugo, zapadne vlade-poverioce pomalo grize savest zbog bombardovanja iz 1999. godine, pa su putem otpisa duga pokušale da, bar delimično, umanje štetu i opravdaju se pred našim narodom. I treće, želele su da podrže jednu mladu demokratiju, još uvek nestabilnu, i olakšaju joj oporavak.

Da li je sve odlično u sporazumu? Nije. Prvo, otpis je uslovljen sporazumom sa Međunarodnim monetarnim fondom u martu 2002. (51% otpisa) i ocenom pridržavanja Jugoslavije tog sporazuma 2005. godine (15% otpisa). Time je MMF-u dato izuzetno jako oruđe u budućim pregovorima

sa Jugoslavijom. Kada vam od oponenta zavisi 3 milijarde dolara, tada nemate previše šansi za cenjkanje, već vam samo preostaje da prihvatite sve što predloži. Ne doživljavam MMF kao neprijateljsku organizaciju, pa, dakle, ne mislim ni da ima pokvarene namere prema Jugoslaviji, ali nije dobro ni da najbolji prijatelj ima tapiju na našu budućnost. A MMF nije prijatelj, već finansijski žandar za zemlje sa ekonomskim problemima. Pored toga, postoji dosta skepse, i među najboljim svetskim ekonomistima, oko njegove uloge i ekonomskih recepata koje nameće. Čak je jedna komisija američkog Kongresa, predvođena istaknutim republikancem, fundamentalno kritikovala funkcionisanje MMF-a i predložila njegovu radikalnu reformu. Pored toga, MMF je pod snažnim uticajem američke administracije, a nju ne vode samo čisti ekonomski rezoni. Drugo, Jugoslavija od Pariskog kluba nije dobila tzv. Napuljske uslove, što znači da nije stekla pravo na beneficirane kamate ni za reprogramirani deo duga, ni za buduće kredite međunarodnih finansijskih institucija. A niske kamate bi nam dobro došle. Treće, ostalo je nerešeno pitanje ko će plaćati dugove Kosmeta. Oni su uračunati u jugoslovenski, odnosno srpski dug, ali bi prirodno bilo da ih plaća neko sa Kosmeta, a ne preostali deo Srbije. Međutim, UNMIK odbija da prihvati obavezu.

16. novembar

Guverner Dinkić je likvidirao Astra banku, koja je u vlasništvu porodice Karić. Neću ulaziti u ocenu pravne strane stvari, makar zato što mi komplikovana situacija nije dovoljno poznata, ali je ostao utisak nepoželjne selektivnosti NBJ (zašto nije likvidirao Beobanku i ostale „banke” bez kapitala?) i izvesnog ličnog animoziteta prema Bogoljubu Kariću (guverner je brojnim izjavama plašio i, time, rasterivao deponente Astra banke; banka je dovlačila novac s Kipra kako bi zadovoljila zahteve NBJ, ali je malo kasnila; u trenutku likvidacije imala je na računu 220 miliona dinara). Da je Karić svojim ranijim postupcima i, posebno, razmetanjem porodičnim bogatstvom izazvao sve pripadnike nekadašnje opozicije sasvim je izvesno, kao što je izvesno da je uništenjem Karića moguće povećati popularnost.

17. novembar

Održani su izbori na Kosovu i Metohiji. Srpska koalicija Povratak osvojila je 22 poslanička mesta, iako je tokom predizbornog perioda bilo dosta problema. Pojedini kosovski lideri i dalje su se protivili glasanju, i pored široke kampanje iz Srbije. Izlazak birača bio je relativno visok u Srbiji (izbeglice) i na području Kosmeta južno od Kosovske Mitrovice, dok je bio nizak na jedinom području na Kosmetu koje homogeno nastanjuju i delimično kontrolišu Srbi, a to je područje severno od Mitrovice.

Srbi su, tako, dali legitimitet kosovskim izborima. Ostaje da se vidi da li će im to doneti neko dobro u životu. Čuje se da će bar poslanici imati zaštitu KFOR-a, onda kada putuju u Prištinu na sednice skupštine.

Prva žrtva izbora je Momčilo Trajković, koji je ekspresno izgubio mesto predsednika Saveznog komiteta za Kosmet. Uzroci: neslaganje sa izborima i rivalstvo sa Nebojšom Čovićem. Ovaj drugi je pobedio.

Pobednik na izborima, iako nema apsolutnu većinu, Ibrahim Rugova odmah je zatražio međunarodno priznanje nezavisnosti Kosova. To je prirodan potez, na koji Rugovu obavezuje raspoloženje Albanaca, ali je time učinio lošu uslugu međunarodnoj zajednici i, posebno, svim srpskim rukovodionicima koji su pozvali Srbe da izađu na izbore. Jer, tako bar izgleda, Albanci će koristiti novoizabranu skupštinu Kosova kao sredstvo da do nezavisnosti dođu. Odmah je stigao demanti: i svetska diplomatija i srpski političari ustvrdili su da od nezavisnosti nema ništa i da skupština Kosova nema prava da je proglasi. A tu je i Hakerup, koji će odmah staviti veto ukoliko bi odluka i bila doneta. Doduše, stranci su povremeno pominjali i rok od tri godine, posle koga će biti odlučena definitivna sudbina Kosmeta, dok su domaći nekako propuštali da pomenu ovu važnu i poznatu činjenicu.

Ima, međutim, izvesnih indicija da svetska diplomatija sve ozbiljnije razmišlja o zadržavanju Kosmeta u Jugoslaviji, kao dugoročnom rešenju. Dosta joj je drobljenja i problema koji neminovno nastaju sa stvaranjem novih država. Ukoliko ova ideja definitivno prevlada, a demokratizacija i politička stabilizacija Jugoslavije bi tome išle u prilog, verovatno je da bi se njena realizacija odvijala u dugom roku i postepeno u funkcionalnom smislu.

22. novembar

Skupština Crne Gore nije usvojila zakon o referendumu. Time je propao pokušaj zbrzavanja referenduma, a pomoću odredbe da je za uspeh referenduma nebitno koliko glasača izađe na izbore, već da je dovoljno da ZA glasa većina izašlih.

Usvajanje predloga onemogućio je DPS, pošto je odavno jasno da niko, ni svetska diplomatija, neće priznati rezultate referenduma na koji izađe manje od 50% izbornog tela. Tako se nezavisnost ne stiće. Komisija OEBS-a i američki i britanski ambasador Mongomeri i Kroford, između ostalih, jasno su stavili do znanja crnogorskom rukovodstvu da bi za priznanje ishoda referenduma bilo potrebna znatna ili kvalifikovana većina. U Podgorici se priča da je Mongomeri tražio većinu od 55% izašlih, što bi značilo 51% od upisanih ukoliko na izbore izađe 93% glasača.

Ambasador Kroford je podvukao i da je potrebno pre referenduma misliti na „dan posle” i dogovoriti šta će se raditi u slučaju bilo kog ishoda, što je stvar koja najviše brine Srbiju. Naime, Srbiji nikako ne odgovara razvlačenje krize i prepucavanje. Na primer, ukoliko pobedi independistička opcija, kako se razvode dve republike? Ili, ukoliko referendum ne uspe, kako se Crna Gora opet integriše u Jugoslaviju?

Inače, veselo prepucavanje između stranaka u Crnoj Gori se nastavlja. Svakodnevno se razmenjuju optužbe ko je za referendum, a ko nije, ko je za demokratiju, a ko nije, ko je za koncentracionu vladu, a ko nije, ko radi u interesu Crne Gore, a ko ne, ko je za dogovor, a ko nije, koga podržava svetska

diplomacija, a koga ne, a da spoljni posmatrači u tome jedino nalaze sitna balkanska podmetanja.

27. novembar

Šef Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost Havijer Solana posetio je Beograd i Podgoricu i najjasnije moguće preneo stavove Evropske unije o srbijansko-cnogorskom problemu javnosti i političkim krugovima, posebno crnogorskim.

Evropska unija, rekao je, „veruje da bi najbolje rešenje bilo produženje postojanja federacije, produženje koje, naravno, podrazumeva renoviranje federacije čiji bi član bila Crna Gora... Svaka druga alternativa bila bi lošija... ne treba insistirati na referendumu... Greše oni koji misle da bi separacija mogla biti brži put u Evropsku uniju... EU preferira veće zemlje”. Posle ova, svakome je jasno za šta se Evropska unija zalaže, ali su se Solanine reči, hokus-pokus, pretvorile u interpretaciji porparola DPS-a u podršku EU svakom ishodu referendumu. Da se u politici laže sigurno je, ali da i laganje mora imati granica izgleda da DPS-u nije poznato. Nekada smo se divili civilizovanosti i rečitosti vodećih crnogorskih političara, ali je sada jasno da su ovi naši daleko bolji, i pored svega.

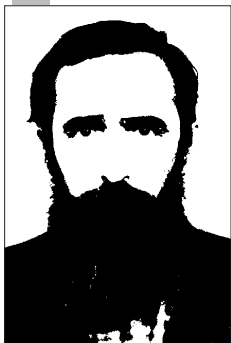
Pored iznošenja generalnog stava EU, Solana je izbio iz ruku crnogorskom rukovodstvu glavni argument u prilog nezavisnosti: sami ćemo najbrže u Evropu. Naprotiv, poručio je, u Evropsku uniju najbrže ćete u okviru Jugoslavije, pa vidite šta vam je činiti.

Đukanoviću zaista nije lako. Vezao je, zajedno sa svojom strankom, političku sudbinu za projekt nezavisne Crne Gore, a stvari se sve nepovoljnije razvijaju. Podrška crnogorskog izbornog tela nezavisnosti se postepeno smanjuje, i pored izuzetne medijske kampanje; savezno i srbijansko rukovodstvo države tvrdi stav i ne daju mu manevarski prostor, te ga time teraju na izjašnjavanje; svetska diplomatija ga gura u federaciju; dalje odlaganje referenduma teško da može proći... Neki kažu da bi i za njega i za Crnu Goru najbolje bilo da uzme pare i ode u beli svet. A SNP i *Koalicija za Jugoslaviju* hladnokrvno čekaju rasplet, shvatajući da u rukama imaju jake karte.

29. novembar

Prekinuti su pregovori Jugoslavije i Londonskog kluba, koji okuplja privatne poverioce Jugoslavije. Jugoslavija je tražila otpis u visini od 70% od dugova vrednih 2,2 milijarde dolara, dok je komitet vodećih banaka ponudio znatno ispod 50%. Pregovori će verovatno biti nastavljeni u januaru.

Vojvodstvo, tzv. „Vojvodina”, pokrajina...

...onda peru ruke od „paorskih gnjida”,
oni koji srpski grb kriju u peći!
Vojvodino stara, zar ti nemaš stida?

Veljko Petrović

1.

Kad čujem reč „Vojvodina” (do kraja ovog zapisa pisaću tu reč i njene izvedenice pod navodnicima), u meni nešto kvrcne i zaškripi, počne da ključa a imam utisak da ću se zalediti.

Vojvodstvo, vojvodovina iliti vojvodaluk u rečnicima imaju jedno jedino značenje: „oblast ili pokrajina kojom upravlja vojvoda”. Tako to tumače i nemački i turski i srpski izvori.

Tu reč, u smislu u kojem je upotrebljavaju najčešće oni koji ne žive na bačkoj, banatskoj i sremskoj zemlji, u kojem je upotrebljavana u drugoj polovini dvadesetog veka, osmislili su i učvrstili komunisti (teritorijalno i politički). I jedino su je Srbi starosedeooci (kojih sve manje ima sa preke strane) izgovarali punim ustima. Nikada nisam čuo da Mađžari, Slovaci, Bunjevci, Rusini, Hrvati, Rumuni, Cigani, Jevreji, Nemci, Šokci i ini kažu: „Mi Vojvođani”, ili nešto slično.

Međutim, *vojvodstvo* – to nije tek tako lokalno pitanje, ni danas, niti je ikad bilo (čak ni u austrougarskim spletkama). Osim geografije, u problemu „Vojvodine” ima i lingvistike, politike, ekonomije, kulture... Ima svega, pre bilo kojeg partijskog, stranačkog pitanja!

2.

Kad neko srpski naglas kaže „Amerikanci”, on prvenstveno misli na stanovnike, državljane ili „naciju” koja se rađa u Sjedinjenim Američkim Državama (a ne na Indijance, Meksikance, Brazilce, Kanadane, Kubance, Čileance, Araukance... itd.). Kad taj isti izgovori srpsku reč „Evropljani”, on sigurno misli na Francuze, Nemce, Špance, Talijane, Irce, Britance, Holandane, Baske i sve druge *stanovnike* starog kontinenta, raznih vera i kultura, genetskih, moralnih i političkih osobenosti. A mnogi ljudi kad čuju reč „Vojvođani”, onda najčešće ili jedino misle na starosedeoce srpskog porekla i korena. (I reč *Srbi* pre sto godina označavala je narod jednog jezika i tri vere, a danas su Srbi

1 Književnik, rođen u Staparuu (Bačka).

svedeni na nekoliko miliona pravoslavca svetosavskog kova i sve manje bogomdanih ateista.)

Kao što nije uspeo eksperiment sa unapred potrošenim imenom „Jugosloven“, kovanicom iz priče o južnim Slovenima (jer Hrvati ili Slovenci, Makedonci ili Bosanci-Bošnjaci, Šiptari-Albanci ili novopečeni Crnogorci, nikad nisu poželeli niti pristali da budu „amerikanizovani“, čak ni onako ubrzano kao u Sjedinjenim Državama, za dva-tri kolena), tako je u novom milenijumu došlo vreme da na bunjište ode i reč „Vojvodani“ (šta god da znači).

3.

Nisam istoričar, ali moram da podsetim one koji znaju i uputim one koji ne znaju, da pokušam da odgovorim na pitanje – šta je to, otkud i dokle „Vojvodina“?

Generacije su ovde već odrasle, obrazovane i vaspitavane na pogrešnim, falsifikovanim podacima. Maltene do juče ni najpozvaniji među stručnjacima (mnogi su doktorirali ili postali akademici) nisu upotrebljavali pojmove iz prošlosti onako kako su upisani u dokumentima. Posle Bune 1848-1849. godine na teritoriji današnje Bačke, Baranje, delova Srema, Banata i tamiškog sliva postojala je desetak godina administrativna teritorija pod imenom *Vojvodstvo Srbija i Tamiški Banat* (od 18. novembra 1849. do 26. avgusta 1860).² U vreme Bune, na karlovačkoj skupštini je 3. maja 1848, osim izbora patrijarha i vojvode, proglašeno i tzv. srpsko vojvodstvo, administrativna jedinica pod imenom *Srbska vojvod(ov)ina* u koju su ušli „Srem sa granicom, Baranja, Bačka sa Bečejskim dištriktom i Šajkaškim bataljonom i Banat sa granicom i Kikindskim dištriktom“, ali ta „samouprava“ nije potrajala ni do kraja Bune protiv Vijene i Pešte (avgusta 1849). Oba ta „vojvodstva“, različita po nastanku, trajanju, teritoriji i sastavu stanovnika (većinsko srpsko, pa mešovito zahvaljujući planskom doseljavanju Nemaca i Mađžara, a zatim u manjim talasima i ostalih), kasnije su postala prosto rečeno – „Vojvodina“.

Posle propasti Vojvodstva Srbije (a trajanje se poklapa sa dobom Bahovog apsolutizma), srpski narod je bio osuđen na crkvenu autonomiju u carstvu i na lokalnu upravu po ugarskim regulama. Srpska prava svedena su na minimum minimuma, Austrija je prepustila narod u *Delvideku* (južnom kraju) na volju i milost ugarskih vlastodržaca. O tome svedoče dokumenta, kao i život i priključenija Jaše Ignjatovića i drugih pisaca ili Svetozara Miletića i ostalih prvaka.

2 Nedavno je i u *Prizmi* (jun 2001), u tekstu Slobodana Antonića, osim netačnog imena provincije (navedeno je da se u Buni zvala „Vojvodina srpska“), pogrešno upisano i da je u *Vojvodstvu Srbiji*... živelo 450.000 Mađžara (a zapravo 221.845), 300.000 Srba (a zapravo 321.110)... itd. U istom tekstu je ponovo i nova oblast, bez bitnih političkih, nacionalnih ili kulturnih prava, do sloma bečkog apsolutizma, netačno pomenuta pod imenom „Srpska Vojvodina“?!

Tek na kraju Prvog svetskog rata (koji su Srbi skupo *platili*), a pre proglašenja ujedinjenja južnoslovenskih „zemalja” pod srpskom krunom (od čaura ispaljenih metaka) u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, najpre je u Rumi 24. novembra 1918. doneta odluka o spajanju Srema sa Srbijom, a sutradan je i novosadski skup sa delegatima iz 211 ravničarskih i vodoplavnih opština doneo odluku o odvajanju od Ugarske i prisajedinjenju Srbiji. Nekađašnje srpsko vojvodstvo u tuđinskoj državi postalo je deo Dunavske banovine (u kojoj je Baranja ostala i posle ubistva kralja Aleksandra i nagodbe sa „nevinim” hrvatskim partijama).

„Vojvodina” je, dakle, PET DANA (do 1. decembra 1918. godine) bila oblast, pokrajina, deo Kraljevine Srbije, i to su njenih pet najsvetlijih, najčasnijih, najzbudljivijih dana u istoriji srpske državnosti. A pitanje zašto su se srpski prvaci i vojvode odrekli uspona projektovanog u jedinom ozbiljnom načertaniju (Garašanin) nacionalne politike i utopili svoju hrabru državu u klimavu južnoslovensku zajednicu još čeka temeljan odgovor.

Posle Drugog svetskog rata (u kojem su Srbi stradali i od okupatora i od domaćih krvopija i glavoseka), „Vojvodina” je prvi put uvedena najpre u partijske, komitetske dokumente, a sa amandmanima i *Ustavom* iz 1974. dobila je i status (kao i Autonomna kosovsko-metohijska oblast) ravnopravan sa svim ostalim nacionalnim republikama koje su dobile državna i konstitutivna obeležja. Tako je Socijalistička (federativna) Republika Srbija u saveznim organima dobila tri glasa, od kojih su dva često bila i protiv njenih suštinskih interesa. (Što je isplivalo na površinu u vreme kriza, kao i u danima raspada SFRJ.)

4.

O tom neslavnom periodu imam koješta, štošta i svašta u ličnom iskustvu, kako u porodici, na privatnom planu, tako i na primeru spisateljske organizacije koja je prva preustrojena, pocepana na Udruženje književnika Srbije i dva društva (kosovsko i „vojvođansko”) koja su postala kolektivni članovi i u republičkoj i u saveznoj organizaciji onih „kojima je jezik zavičaj”. Za piscima su odmah krenuli i akademici, stvorene su tri akademije (SANU, VANU i KANU). A uskoro i tri skupštine, tri vlade, tri delegacije, tri komiteta, tri fotelje... To *trojenje* je bilo probni balon za konstituisanje lokalne i nacionalne državnosti i samostalnih država u slovenačkom, hrvatskom, bosanskom, makedonskom, crnogorskom, „užasnom”, kosovskom i „vojvođanskom” vilajetu.

5.

Ako danas pogledamo u bilo koji geografski atlas, videćemo da su svi u okruženju otkinuli deo po deo od tzv. „Vojvodine”. Hrvatska je odavno prigrabila Baranju (odmah posle klanice na Batini gde su uludo izginuli bački mladići) i deo Srema (u najmanju ruku Ilok i okolinu), Mađarska je prisvojila dunavski deo od Mohača i Baje do Jankovca i Bačaljmaša, Rumunija je do-

bila venac naselja sve do Temišvara (treba čitati Crnjanskog ali i Pupina), a „uža Srbija” je u beogradski atar upisala delove Banata do Padinske Skele i Opova i delove Srema od Zemuna do Batajnice i Progora.

6.

„Vojvodina” može da se ponaša autonomaški ili separatno ili kako-je-kome-drago sve dok postoji država sa imenom „Jugoslavija”. Oni koji politički misle ili se ponašaju svojeglavo u „Vojvodini”, mogu da koketiraju na raznim razinama, u različitim prilikama, u rasponu od „bla-bla” do separatizma. U toj priči balavo slovo „o vojvođanskim parama u pokrajinskom šljaj-piku” samo je maska za naivne ili stupica za alave (a nije daleko ni od teze „vojvođanska puška o dođoškom ramenu”).

Dok postoji Jugoslavija i dok srpski stratezi koji stoluju u Beogradu govore (još uvek) o „užoj Srbiji”, o „Srbijancima”, ne shvatajući čak ni gde su granice pašaluka, dotle i „vojvođanski” aktivisti mogu tražiti sagovornike i saborce u Crnoj Gori, na Kosovu, u Sandžaku, širom Šumadije ili u međunarodnoj zajednici, Ujedinjenim nacijama ili Atlantskom paktu. Internacionalizacija problema „Vojvodine” (baš kao i autonomaške sanjarije ili programi) biće i dalje motor za razbijanje, drobljenje Srbije (ili bi bilo bolje reći: *teritorije na kojoj žive i Srbi*).

Nikakva politička, kulturna, nacionalna ili ekonomska regionalizacija (parcelizacija) neće liberalizovati, demokratizovati, modernizovati, razviti, sačuvati Srbiju, kao što ni Jugoslaviju nije sačuvala. Srbija mora biti cela, slobodoumna i prosperitetna, ili je neće biti!

7.

Dugo posle Drugog svetskog rata (pa i danas) ni u enciklopedijama ili rečnicima, hrestomatijama ili zbornicima, „Vojvodina” nije upisana pod slovom „V” nego pod slovom „A” (Autonomna pokrajina, vid. *Malu enciklopediju Prosveta*, 1968, str. 97-100). Oni koji je čitaju ćirilicom vide je u vrhu azbuke, a oni kojima je latinica glavno pismo drže je na dnu abecede.

Za mene, „Vojvodina” nije teritorija koja ima državne granice ili kasu pod kalauzom lokalnih „vojvoda”, ona je zavičaj i kolvka, trap i ogledalo Stevana Sremca, Miloša Crnjanskog, Isidore Sekulić, Veljka Petrovića, Jovana Sterije Popovića, Jakova Ignjatovića, Dositeja Obradovića, Laze Kostića, Đure Daničića, Branka Radičevića, Zaharije Stefanovića Orfelina, Jovana Jovanovića Zmaja, Joakima Vujića, Milana Kašanina, Bogoboja Atanackovića, Milice Stojadinović Srpkinje, Jovana Hadžića, Gavrila Stefanovića Venclovića, Milete i Đure Jakšića, Tadora Manojlovića, Stevana Kaćanskog, Lukijana Mušickog, Koste Trifkovića, Vase Živkovića, Dimitrija, Koste i Ilariona Rugarca, Slobodana Jovanovića, Bogdana Čiplića, Borislava Mihajlovića Mihiza, Boška Petrovića, Miroslava Antića, Vaska Pope, Danila Kiša...

Ako išta treba u Srbiji deliti (drobiti), onda treba deliti pravdu. Treba vraćati oteto, uvesti red u zakone, ulagati u seljake i omladinu, navodnjavati oranice, graditi mostove i puteve, zagovarati slobodu štampe i govora, liberalizovati ekonomiju... A „vojvođanski”, pokrajinski problem svesti na *evropske standarde* (po ugledu na Francusku, Nemačku ili Italiju), na poštovanje ljudskih, ekonomskih, kulturnih i nacionalnih prava u Bačkoj, Banatu i Sremu (jednako kao i u Tamnavi, Šumadiji, Mačvi, Krajini, Krajištu, Kosovu, Metohiji, Raški, Pomoravlju, Jablanici...) kao regionima, oblastima srpske države.

U Beogradu, na Đurđić 2001.

Milan Brdar¹

DOS-ova vlast između revolucije i reforme

Zašto od dolaska nove vlasti u Srbiji s reformama političkog i pravnog sistema ide tako sporo? Niko ozbiljan nije očekivao realizaciju proklamovanih ciljeva za godinu dana. Ali, promene se odvijaju tako sporo da je opravdano pitanje hoće li od njih uopšte nešto biti. Koji su razlozi te sporosti?

U proteklih godinu dana pokazalo se da je nova vlast žrtva klasične zamene ciljeva i sredstava. U ovom pogledu, na slučaju DOS-a vidi se institucionalni paradoks koji je inače bio tipičan za komunizam.

U zastupanju ovog identiteta ne računamo na biografski proverljive činjenice da većinu članova DOS-a čine bivši komunisti, nomenklaturni funkcioneri i disidentski profesori marksizma – danas sve listom novopečeni liberali. Važniji od toga je sistemsko-logički razlog koji se tiče: 1) identičnog sistemskog (vaninstitucionalnog) položaja Predsedništva DOS-a prema institucijama političkog sistema; 2) identične logike vlasti, u kojoj je funkcionisala KP i u kojoj funkcionise DOS; 3) identičnog interesa samoodržanja kome se podređuju svi proklamovani ciljevi.

Iz ove druge, strukturne perspektive gledano, grupa na vlasti postaje žrtva logike politike. U tome je, od ideološkog opredeljenja aktera, da li je liberal ili komunista, značajnije da li je vlast u institucijama ili ne. DOS postaje žrtva logike politike, zato što vlast, kao svojevremeno komunisti, drži u populirnom stanju, što će reći u odlučujućoj meri van institucija.

„Svetle perspektive” u udobnosti konformizma

Osnovni agens koji je komuniste učinio žrtvama logike politike je (bila) partija. Kao njihovo osnovno političko sredstvo, ona im je vremenom postala svrha. Danas u postkomunističkoj Srbiji, ekvivalent partiji (uključiv njen odnos prema ostalim instiucijama političkog sistema) je DOS. Efemerno je podsećati da je DOS koalicija, pošto se, uz jedinstveno rukovodstvo (Predsedništvo), ponaša kao jedna partija s 18 frakcija. Uz to, značajnija je činjenica da je to telo iznad svih političkih institucija, iznad države, parlamenta, čak i vlade u pojedinim slučajevima. U tom statusu je „neobavezan nikakvim zakonima” (Lenjin), uključujući republički i savezni ustav. DOS se neprimetno preobrazio: od političkog sredstva postao je svrha svekolike politike.

Kad god se radi o strateškim odlukama za zemlju, DOS preuzima glavnu reč i pribegava *ad hoc* zahvatima koji padaju u oči odvijanjem van

1 Filozofski fakultet, Novi Sad.

institucionalnih kanala. Time se, s jedne strane, daju ozbiljni prilozima (kao predsedani) derogiranja pravnog sistema. S druge strane, negativne posledice se u javnom imidžu kompenzuju pohvalama i odobravanjima sa Zapada, zbog ove ili one odluke. A ako se ubrzo posle hvaljene akcije dobije kakva donacija ili pomoć, negativne posledice se lakše guraju pod tepih, a kritičarima se uspešnije zatvoraju usta, uz obavezno lepljenje etikete da su „pristalice bivšeg režima”. Takva praksa na duži rok ne samo što nema veze s institucionalnim reformama u pravcu građanske kulture, nego nas drži u školi bezakonja, koja nas približava stanju džungle. Uz to se prema tzv. „međunarodnoj zajednici” upražnjava pedagogija puzanja u očekivanju da nas „veliki svet” povremeno pohvali zbog postupanja po njegovom „očekivanju”.

U pogledu propagandnog nasilja, medijska podrška nove vlasti se od Miloševićeve razlikuje utoliko što ima nesamerljivo manje konkurencije, pa je unisonija. Razlika je, mnogi bi rekli, u strateškom cilju, što otkriva da je i ovoj vlasti blisko načelo da „cilj opravdava sredstva”. Ako su ciljevi, demokratija, pravna država, oporavljena ekonomija, povećanje standarda, ulazak u Evropu, kao što se govori, onda je sve dozvoljeno: kršenje zakona i čak ustava, manifestne diktatorske tendencije u sferi medija, rušenje pravnog sistema (uz zaborav pravila, da je bolje ma kakav sistem no nikakav), rušenje ekonomije, srozavanje standarda uspostavljanjem „evropskih cena”, uz održavanje afričkih plata, i učenje naroda samoponižavanju u ime dostojanstva u budućnosti – i šargarepe na dugom štapu u sadašnjosti.

Politički gledano, DOS-u je, kao legitimnom nosiocu vlasti, u interesu: prvo, da od rezultata izbora 2000. pravi revoluciju, jer revolucijom može da opravda svoje nelegalno prolongirano opstajanje; drugo, na taj način je moguće legitimisati daleko širu lepezu nelegalnih poteza; treće, tako je moguća maksimalna eksploatacija „bednih prilika” koje su u ranijem opozicionom diskursu bile prenaplašavane do karikature: o odsustvu demokratske tradicije, građanske kulture, pravne države i čula za istu, demokratije i političke svesti. Sve to tek sada dobro dođe da „revolucionarna dosovska vlast” opravdava svoje „neuspehe”, kao i odrešene ruke u širem rasponu nego što ih je imao Milošević.

Osnovni uslov koji to omogućuje sadržan je u promeni karaktera javne političke pedagogije. Smeo i svestan građanin bio je potreban dok je vlast osvajana. Sada je potreban čovek pretvoren u političku ovcu da bi krotko primao sve što mu vlast podastre. Umesto pedagogije građanskog društva na nivou „željene” političke kulture, na delu je pacifikovanje putem medijske propagande, uz titulisanje nazivima „svesnih i emancipovanih građana” svih koji su uz vlast i ne osporavaju njenu politiku. U tom pogledu naročito su vidljive dve stvari:

1) Nezavisna štampa s vlašću saraduje kao i u vreme kad je ova bila opozicija. Kako nije bila kritična prema DOS-u pre dolaska na vlast, tako nije ni posle. Jedino što je, kao bivša opoziciona, postala „režimska”. Konstantno privržena staratelju spolja, ona, po zadatku, od februara 2000. godine do danas, oko vlasti pravi zaštitni pojas simulakrumima demokratije i „svetle budućnosti”. Tome zahvaljujući, mnoge stvari – od skrivanja za javnost

neprijatnih istina (šta je u ovim ili onim pregovorima dato ili obećano), do progona nepodobnih – odvijaju se u tišini, kao što u vreme starog režima ništa slično nije moglo da prođe bez medijske buke.

2) Što se tiče kritičke inteligencije – na prvi pogled iznenađuje stepen konformizma i servilnosti prema novim vlastodržcima. Ovo se prepoznaje po činjenici da posle godinu dana vlast ne kritikuje ni oni koji su od kritike odavno napravili profesiju.

Konformizam medija i inteligencije prema DOS-u vidljiv je u kontinuitetu propagandnog stava pre i posle dolaska na vlast. Posle 5. oktobra konformizam je bio za očekivati, već zbog pobede „naše stvari”. Nemilosrdna kritika starog režima značila je logističku podršku DOS-a. Posle pobede, kritika više nema smisla, onoliko koliko ga logistička podrška i dalje ima.

Drugi razlog konformizma javlja se posle preuzimanja vlasti. On je, naravno, sadržan u očekivanju benefita zavisno od ličnog angažmana kritičara starog režima u toku serije protesta i akcija. (I među novinarima i intelektualcima ima prvoboraca, čak i ako nisu članovi stranaka.) Vidljivim konformizmom održavamo svoje šanse u pogledu kakvog nameštenja (po mogućnosti u nekoj od ambasada). To će reći da je kritička inteligencija pacifikovana kao žrtva štapa i šargarepe koju joj godinu dana nad glavama drži nova vlast.

Treći razlog konformizma proističe iz pedagoškog dejstva istog štapa – bez šargarepe. Naime, iskustvo je relativno brzo pokazalo šta se najčešće događa s novinarima ukoliko postanu iole kritični prema novoj vlasti. Često ponovo radi štap, odnosno kaštigovanje do uterivanja kritičara u anonimnost, bez šansi da mu se, bar za mandata ove vlasti, u vidu šargarepe obnovi šansa za ličnu promociju.

Simbolički kapital, logika vlasti i Mihelsovo pravilo

Podemo li od makijavelističke teze da je u politici važniji izgled nego stvarno stanje, sledilo bi da je za politički uspeh najvažnije obezbediti *simbolički kapital*. Ni jedna vlast ne može bez ove vrste kapitala, kao osnovnog činioca od kog zavisi raspon legitimnih akcija. On čak, donekle, može da nadoknadi odsustvo ekonomskog kapitala. Takođe važi da bez njega sila prinude ne znači ništa, kao što osloncem na njega i sama sila, uz široku podršku javnosti, postaje vrlo uverljiv argument.

Kako simbolički kapital omogućava uspon nove vlasti, tako *logika vlasti* postepeno vodi njenom padu. Logika vlasti je presudna u političkim sistemima *poluprirodnog* stanja, gde još nije formirana pravna država i institucionalno „kroćenje” vlasti nije dovedeno do kraja. Kao sa svim socijalističkim državama, takav je slučaj i sa Srbijom, kako u poslednjih šezdeset godina, tako i sada, s DOS-om na čelu.

Uz simbolički kapital, na osnovu političke logike, vlast se javno promoviše putem *Mihelsovog pravila*. Ono se može proširiti na odnos vlasti i građana (u ekvivalenciji odnosu partijskog vrha i partijskog članstva, koji je Mihels izvorno imao na umu), koja univerzalno važi za svakog na vlasti,

nezavisno od ideološko-programskih opredeljenja. Pravilo inače kaže: kako građani zapažaju da vlast odstupa od obećanja, da se oligarhizuje, birokratizuje i otuđuje, tako počinje naglas s kritikom, s prvim argumentima o „izdaji zajedničkih ideala”, i naročito o „odsustvu demokratije”. Tome nasuprot, vrh vlasti, kao žrtva političke logike, svoje akcije i promene racionalizuje „neophodnošću trenutka” i „zadacima dana”. Kritičarima uzvraća pozivanjem na najviše, univerzalne vrednosti i strateške ciljeve tako što njihovu realizaciju i sudbinu zemlje vezuje isključivo za sebe i svoj opstanak.

U pogledu odnosa tri izložena činioca, može se reći da logika vlasti nagoni na Mihelsovo pravilo, a ovo može uspešno da funkcioniše dok se ne potroši kritična masa simboličkog kapitala. Zato u pogledu primene Mihelsovog pravila razlike između DOS-ove i Miloševićeve vlasti nema i ne može biti.

Dejstvo simboličko-demokratskog kapitala, uz široku medijsku podršku, DOS-u obezbeđuje široko i legitimno manevarsko polje. Tome zahvaljujući, godinu dana se održava atmosfera u kojoj je u svakom momentu moguće, na primer, proganjanje članova partija bivše koalicije (SPS, SRS i JUL-a). Iz iste logike i ova vlast ima netrpeljiv odnos prema kritici, pri čemu ima gotovo određene ruke prema opoziciji (pripadnicima ranije vladajuće koalicije). Na osnovu nesrazmere u moći i simboličkim kapitalima, ona može da za kritike opozicije u parlamentu „ne daje ni pet para”. Iz istog razloga, poslanici DOS-a služe isključivo kao glasačka mašina, kao što su do juče u istoj ulozi bili poslanici SPS-a. Samo što je ovo sad „demokratija”, a ono je bila „diktatura”.

Logika vlasti, sa svoje strane, u posledicama po DOS je veoma negativna i za plan institucionalnih reformi deluje obeshrabrujuće. Ona DOS inherentno onesposobljava za stvarne i solidne institucionalne reforme. U toj logici, *politički interes* DOS-a, kao i bilo koje vladajuće grupe, postaje održanje na vlasti „što je moguće duže”. To bi značilo da sve što nam je poznato iz obećanja i programa, kao zbir prvobitnih ciljeva, odlazi u drugi plan i dobija funkciju sredstava. Pritom je jasno da je ostvarenje bar nekih (po pravilu benignih) obećanja neophodno u interesu promocije.

Koliko je, dakle, simbolički kapital blagotvoran za DOS i strasti njegovih pripadnika, toliko je, uz logiku vlasti, opasan za društvo i državu, utoliko što drži otvorena vrata u revanšizam – koji je na delu, naročito ako je nečujan i nevidljiv; linč – koji se povremeno izvodi javno, u medijima; i u bezakonje – uz izrugivanje „bivših, socijalističkih” zakona (a da se ne donose novi), što vodi slutnji da od željenih reformi neće biti značajnijeg učinka.

Demokratija kao simulacija

Pomenuto imanentno sputavanje, kao i kardinalna razlika u percepciji tipski istih radnji kod bivše i sadašnje vlasti, proističe upravo iz postojanja ili odsustva simboličkog kapitala. U njegovom medijsko-propagandnom namicanju na stranu DOS-a, od 10. februara do oktobra 2000. godine, strateški najznačajnije bilo je obezbeđenje demokratskog imidža (putem neprekidno

ponavljane sintagme „demokratska opozicija”). Zato što ga nije više imala, vlast SPS na kraju nije mogla da dobije priznanje ni za jedan dobar i racionalan potez (npr. popravku puta ili mosta). Zato što ga još uvek ima, vlast DOS-a može da radi u vrlo širokom dijapazonu poteza, od benevolentnih do volontarističkih i diktatorskih, a da svi važe kao „demokratski”. Kvalitet „demokratski” osiguran je unapred (na veresiju), ne iz karaktera sopstvenih činova, nego deklarativno – iz krajnjeg cilja i smisla same vlasti. Praktično uzev, to se operacionalno ne održava nesumnjivim rezultatima, nego drukčije: iz suptnosti prema Miloševićevom režimu, koji je oduvek važio kao sve crno samo ne demokratski.

To će reći da se demokratski simbolički kapital DOS-a, namaknut sinhronom medijskom propagandom od 10. februara 2000. održavao principom dvaju ogledala, u kontrastu s karakterom Miloševićevog režima. Imidž „demokratije” medijski uigran kao inherentan kvalitet DOS-a dve godine se održava relacijo: obnavljanjem imidža autoritarnog ili čak totalitarnog karaktera Miloševićevog režima. Simboličkim kapitalom DOS nije ograničen u pogledu određenih ruku. U ime demokratije i pravne države javno se upražnjava pedagogija netrpeljivosti i arogantne ignorancije, uz povremene zahteve za hapšenjima oopenata. Nedemokratski karakter preduzetih mera kompenzuje se: prvo, neprekidnim naglašavanjem karaktera „nove demokratske vlasti”; a drugo, potenciranjem diktatorskog ili totalitarnog karaktera prethodne vlasti. Ovakve operacije su gotovo svakodnevno na javnoj sceni.

„Demokratija” je, po svemu sudeći, *simulacija* koja se medijski održava utoliko pre što se praktično ne ostvaruje. Reč je o učinku medijski odavno fiksirane podele uloga na političkoj sceni. Karakter uloge ne zavisi od činova, već naprotiv, karakter samih činova zavisi od toga da li je uloga *a priori* fiksirana kao demokratska ili ne. U toj logici, demokratija je kao simulakrum funkcionalizovana u legitimisanje prakse nove vlasti, bez obzira kakav da je karakter pojedinačnih mera i poteza – da bi imali osigurano jednoznačno i poželjno značenje.

Preostaje zaključak da demokratija nije potrebna ni „drugoj Srbiji”, kao što nije bila potrebna ni „prvoj”. Jedino je neophodno da *izgleda* kao da je do nje životno stalo; a po Mihelsovom pravilu, ovi danas pričaju da je ima „više nego ikad”, na isti način kao što su pričali oni od juče. Novina je u tome što „priča o” demokratiji, ima važenje demokratije *na delu*. Zato pristajanje na vladajuću priču *o njoj* pojedincu obezbeđuje legitimaciju „prosvećenosti”, a time i ulaznicu u „društvo demokrata”. U kontrastu s tim, svako ko traži demokratiju na nivou „transparentne političke pragmatike” narušava odavno uigrana pravila, tako da mora da bude izbačen iz igre.

Perspektive institucionalnih reformi

DOS je u izbore ušao s velikim obećanjima. Bio nam je ponuđen „Ugovor sa Srbijom”, na koji smo svi zaboravili, gde je pisalo šta će biti urađeno za nedelju, mesec, godinu dana. Obećavana je pravna država, podela vlasti, demokratija, ozbiljniji parlamentarizam i sledeći izbori. Srbi se tih

obećanja nisu uplašili, naročito zbog onih u ekonomskoj sferi: da će biti oživiljena privreda, na osnovu milijardi dolara pomoći koje će doći sa Zapada, da će standard biti poboljšan i da ćemo, konačno, živeti „kao sav normalan svet”, što će reći: pristojno i DOS-adno.

Uprkos tome što je mu je simbolički kapacitet od 5. oktobra 2000. zaista bio na zavidnom nivou, DOS se, trenom preuzimanja vlasti, neplanirano našao u procepu: između pritiska javnosti da se programi ostvaruju i sistemskog odsustva interesa za reformom. U toj novoj situaciji pitanje o mogućnostima reformi u sferi pravnog i političkog sistema više se ne tiče tradicije i ontološkog sastava Srbije, nego se svodi na pitanje kapaciteta DOS-a za bilo kakve reforme. (DOS je bez sumnje najsposobniji za ekonomske reforme u smislu brze privatizacije ili prodaje preduzeća, putem tendera ili na druge načine.)

DOS se još uvek drži na okupu odlukom spoljašnjeg staratelja, pod čijim nadzorom je formiran, a ne zbog iznenađujuće kooperativnosti 18 lidera. Istim putem postojaće dok ne dođe „zeleno svetlo” za njegovo raspuštanje. Zbog trajanja preko racionalnog roka, međutim, DOS postepeno, umesto agensa demokratizacije i uspostave pravne države, za Srbiju postaje politička „Španska čizma”. Simbolički kapital obezbeđuje da se to prolongiranje, kao i instrumentalizacija, održavaju uprkos vidljivim negativnim posledicama vaninstitucionalnog položaja.

Govorimo o vaninstitucionalnom statusu DOS-a zato što njegovo Predsedništvo, kao nadvlada, donosi strateške odluke i preskakanjem legalnih kanala diktira ponašanje svih institucija vlasti i države. Takva struktura odgovara situaciji privremenog, vanrednog stanja u smislu političke *diktature* kao vremenski ograničene vladavine, mimo zakona. Ovaj strukturni identitet s komunističkom vlašću pomaže nam da bez mistifikacije odgovorimo na pitanje o perspektivama reformi u Srbiji. To pitanje, u slučaju DOS-a, ekvivalentno je ranijem pitanju mogućnosti „demokratizacije” socijalizma uz Komunističku partiju i njen Politbiro.

Radi se o tome da je zbog vaninstitucionalnog statusa DOS-a, gledano iz logike vlasti na osnovu simboličkog kapitala i po diktatu Mihelsovog pravila, takva reforma – *nemoguća*. DOS će moći da vlada dok ne potroši simbolički kapital. Ali neće učiniti ništa jer bi, kao osnovni politički agens, u interesu reformi najpre morao da rasformira samog sebe.

Postavljajući se kao revolucionarno telo i osnovna pretpostavka reforme, DOS se neplanirano preobrazio u osnovnu prepreku uspostavi pravne države. Postao je, takoreći, „noga u vratima”, zbog koje ova ne mogu ni da se zatvore ni da se otvore. Vaninstitucionalni status DOS-a vodi miniranju svakog poteza institucionalizacije vlasti, prosto zbog mogućnosti da sam bude ugrožen. Mihelsovo pravilo, konačno, obezbeđuje da se instrumentalizam, voluntarizam, bezakonje opravdavaju višim strateškim ciljevima zemlje i povoljnim prilikama za kredite koje „niko izuzev nas ne može da obezbedi”.

To bi značilo da je revolucija od 5. oktobra 2000. godine već u toku prve godine završila kao ćor(sok)ak, isključivo zbog DOS-a, usled njegovog vansistemskog položaja. Vidljiv rezultat skiciranog paradoksa je rasprostranjeno razočarenje u biračkom telu. Uprkos ćutanju, sazreva svest da

prošlogodišnja pobjeda, kao epohalni učinak, predstavlja politički poraz opozicije i Srbije. Srbija, naime, tek uz DOS postaje „zemlja bez alternative”, proporcionalno iskazivanju mršavih mogućnosti dotične koalicije. Sledilo bi da Srbija više nema političkih snaga koje bi bile u stanju da „otvore perspektivu”. Realno gledano, to samo može da znači da će se na vlast, kao i u drugim zemljama postsocijalizma, verovatno vratiti socijalisti, naravno u slučaju da se ovako nastavi. To neće biti krivica građana, nego najvidljivija zasluga DOS-a i njegove vladavine u samouverenosti bez ozbiljnog pokrića.

Zaključak

Izložena analiza ukazuje da je, umesto očekivanih pozitivnih reformi, moguć drugačiji i sasvim neočekivan tok stvari. Naime, simbolički kapacitet vlasti s neokomunističkom pozadinom „druge Srbije”, koja trenutno zaposeđa ukupan medijski i javni prostor, otvara perspektive:

Prvo, da vlast prolongira izbore što je duže moguće, nastavljanjem taktike zastrašivanja i ucene građana, pričajući šta bi se dogodilo u slučaju „da se gubitkom vlasti sve vrati unazad”. To je realna mogućnost, naročito uz logističku podršku domaćih i stranih medija.

Druga mogućnost, da vlast, u slučaju pogoršanja socijalne i političke situacije, zavede i diktaturu, a da o tome ne bude ni reči, jer je celokupna medijska sfera već pod kontrolom.

Treće, u slučaju da novi izbori postanu neizbežni, usledila bi izborna krađa (ili režija), s kojom bi ona od strane prethodne vlasti bila neuporediva, zato što bi je logistička podrška stranih posmatrača i zaštitnog omotača domaćih medija učinila „nevidljivom”. (Bilo bi to ponavljanje scenarija kojim je svojevremeno Jeljcin u Rusiji obezbedio drugi mandat – uz pomoć Zapada i „u interesu demokratije”).

U ostvarivanju ovih varijanti u punoj meri bi se pokazao značaj biografsko-ideološkog zaleđa vodećih ljudi u politici, javnosti i naročito medijima. Bivši komunisti, kao novopečeni liberali, itekako su dobrodošli, pošto su kao neemancipovani od fundamentalističkih i supstancijalističkih uverenja, još uvek skloni da nelegalna sredstva (i [odsustvo] procedure) opravdavaju visokim ciljevima. To ih čini sposobnim da opravdaju i diktaturu, ako je zavodi „demokratska vlast”, a da kao glavno opravdanje ističu neki materijalni dobitak od strane tzv. „međunarodne zajednice”.

Što se tiče reformsko-degenerativnih kapaciteta DOS-a, pored ograničenja iz vansistemskog mesta, u rezimeu možemo da navedeno još dva razloga:

Prvi je sadržan u unutrašnje-interesnoj prirodi DOS-a. Pre će koalicija otići s vlasti nego što će biti u stanju da rasplete unutrašnje aporije. A ove se ne mogu rasplesti, jer sve članice imaju interes da koaliciju održavaju „po svaku cenu”. Taj interes održava tendenciju da koncentracija vlasti, mimo legalnih kanala u državi, iz funkcionalnog rezona vodi u piramidalno sužavanje organa: kao što su partije/frakcije u DOS-u, podređene Predsedništvu, tako je na delu tendencija ka uspostavljanju jednog lidera, koji će i Predsedništvo potčiniti sebi.

Druga mogućnost, po kojoj će DOS pre atrofirati nego otići s vlasti, vidljiva je u posledici zavođenja unutrašnje diktature jedne stranke nad ostalima, ne u Predsedništvu DOS-a – nego u državi. I u tom slučaju Predsedništvo atrofiranog DOS-a bilo bi funkcionalno: najjačoj stranci – da održe neophodan privid legitimnosti i legalnosti (uzurpirane) vlasti, a najslabijim strankama odgovaralo bi da to stanje prećutno prihvate – u interesu održanja kakvog-takvog političkog značaja i opipljivijih političkih renti, što same po sebi nikad ne bi mogle da steknu.

Na taj način, pred DOS-om su izgledi da, umesto s obećanim reformama, završi kao Trojanski konj političke diktature protiv koje je, inače, programski i deklarativno ustao. Izgledi, na sreću, nisu okončani procesi. Oni se neće ostvariti pre zaslugom inostranih staratelja nego demokratskih kapaciteta „druge Srbije”. Preostaje da vidimo u kakvom stanju će nam biti država kada tokovi o kojima govorimo, skupa s DOS-om, budu otišli *ad acta*.

Izbori na Kosovu

Svi znamo da je Kosovo (Albanci kažu Kosova) međunarodni protektorat. Ono jeste formalno deo Jugoslavije, odnosno Srbije, ali samo u smislu da ne može da se samovoljno otepi. Po svemu ostalom to je područje u kome ne važe njeni zakoni, gde nema njenih državnih institucija i činovnika. Osim srpskih manastira, jedino što Kosovo još veže za Srbiju, odnosno Jugoslaviju, jeste sedamdesetak hiljada Srba i Crnogoraca, koji žive izolovano u enklavama, i čiji je život doslovno fizički ugrožen. Postoji i Rezolucija Ujedinjenih nacija 1244 gde se ne pominje otcepljenje, ali po svemu ostalom, to je teritorija nad kojom Srbija (Jugoslavija) nema nikakvih ingerencija. Kosovo će još dugo ostati sporno područje, dok je povratak izbeglica više stvar spekulacije, nego realnost. Ako u roku od sledećih 5 godine ne dođe do izmene pomenute rezolucije u korist albanske strane, onda u najboljem slučaju Kosovo neće imati jasan status u sledećih deceniju, dve. Treba se samo setiti podeljenog Kipra, gde se stvari nisu pomakle s mesta već skoro trideset godina. Jednom stacionirane trupe i uredi Ujedinjenih nacija postaju često entitet za sebe, koji nije ni lako ni jednostavno demontirati: čuvari mira takođe čuvaju i svoje interese. U tom smislu, nije u skorom izgledu da se Kosovo formalno otepi, ali još manje da srpska država povрати neki upečatljiviji oblik svog suvereniteta. Stvari će se verovatno dugo i sporo rešavati, biće to, kako se u prihvaćenoj političkoj frazeologiji kaže, dug proces razvijanja multikulturene zajednice.

Hamletovsko pitanje izaći ili neizaći na kosovske izbore, bilo je zapravo lažno, kao i pitanje isporučiti ili ne isporučiti Miloševića Hagu. Zašto? Zato što bi pre ili kasnije bilo onako kako nalažu vodeće sile, protivili se mi tome ili ne. Mehanizmi pritisaka su toliko razrađeni, da je na kraju svaka osoba, a pogotovo ako je racionalna, prinuđena da prihvati manje zlo. Jer, treba priznati, ova država, opustošena spolja i iznutra, opstaje od oprosta dugova i strane pomoći. S druge strane, ne kažem da pitanje nije bilo važno, nego to da bi se neizlaskom Srba na izbore stvari za njih samo dodatno pogoršale, kao i za celu zemlju u celini. S etičke strane, bilo je puno jakih razloga da Srbi odbiju ovaj nametnuti izbor. Albanci sa Kosova su deset godina bojkotovali izbore u Srbiji i Jugoslaviji. Time ne samo da su pokazali da ne priznaju tu državu, već faktički omogućavali Miloševiću da dobije (pokrade) dovoljan broj glasova i da u kontinuitetu vlada. Isto tako, Srbi na Kosovu nemaju ni minimalne uslove za bezbednu egzistenciju. Oni su doslovno u

1 Institut za evropske studije, Beograd

zatvoru, gde ih čuvari reda štite od pogroma njihovih suseda. Međutim, dilema je ipak lažna u tom smislu što njihova apstinencija ne bi ništa faktički promenila. Međunarodna zajednica, odnosno vladajuće sile, pustile bi da se konstituiše parlament Kosova i bez njih, konstatovala bi njihovu nekooperativnost i stvari bi išle svojim daljim tokom. Izbori i konstitucija parlamenta su samo deo opsežnih mera ustrojavanja kosovskih institucija. Isto tako, svojim izlaskom na izbore i ulaskom u parlament Srbi nisu dali zeleno svetlo za željeno otepljenje albanskog Kosova. Rad parlamenta će se odvijati pod budnim okom protektora, sa mogućim intervencijama protiv odluka koji bi kvarili idiličnu sliku buduće multietničke zajednice. Treba samo setiti kako funkcioniše politički život u protektoratu u Bosni i Hercegovini.

Kao po broju mesta treća stranka u parlamentu, Srbi su samo dobili mogućnost da svoju muku saopšte sa javne govornice i time bar nekom delu svetskih medija upute svoje poruke. U suprotnom bi bili samo još više izolovani, još više učutkivani, još više odbačeni. Time što je neko više autističan, to je Milošević pokazao, on samo odbija da prizna realnost, odnosno postaje još nesposobniji da je promeni u svoju korist.

Što se tiče najglasnijih oponenta izlasku na izbore, mislim na parlamentarne stranke opozicije poput Socijalista, Radikla i Stranke srpskog jedinstva, stvar je krajnje licemerna, jer su upravo oni i najviše odgovorni zašto je do tako ponižavajućeg stanja preostalih Srba na Kosovu, kao i države Srbije i došlo. Ratna politika Miloševića se u svim svojim segmentima završila krajnje neslavno, uostalom kao što je i morala da se završi. Srbi su bili vojno i brojno prejaki u lokalnom, jugoslovenskom okruženju, što im je dalo iluziju da mogu raspuklu Titovu federaciju krojiti po vlastitoj volji. Našim političkim stratezima na vlasti nedostajala je percepcija pravih odnosa snaga na svetskom nivou. Milošević je od samog svog političkog uspona 1987. godine u svetu prepoznat kao balkanski siledžija, kao satrap od čijih se postupaka svako civilizovan mora gnušati. Druga je stvar što mu je dopušteno da svojim potezima, verovatno uz dogovor sa Slovencima (a kasnije se tu uključio i Tuđman), demontira Jugoslaviju i da u svetskim medijima izigrava Babarogu. Njegovi emisari, poput Karadžića i Martića, dali su sebi oduška i pretili bombardovanjem evropskih prestonica, srpske trupe su u prvim godinama međuetničkog rata amputirale četvrtinu Hrvatske i dve trećine Bosne – sve u svemu stvarala se i kod nas i u Evropi iluzija o srpskoj vojnoj moći i nepobedivosti. Na kraju, kada je Amerika odlučila da određenu fazu igre treba privesti razrešenju, teška šaka NATO saveza obrušila se neilosrdno na srpske trupe u Bosni, a nešto kasnije na SR Jugoslaviju, razbijajući za tili čas tu samobmanu o vojnoj superiornosti.

Isto tako se zaboravlja da su Albanci od prvog dana Miloševićeve politike bili za međunarodnu zajednicu samo „žrtve”, i, što je još mnogo važnije, ispostaviće se, i važan saveznik najmoćnije sile sveta. Danas se svi čudimo pristrasnosti zapadnih sila prema Albancima; ali, od samog početka je igra bila tako postavljena. Oni su igrali na dobitničku kartu, Srbi na gubitničku. Kako bi rekao jedan čuveni politički filozof, nije bitno da li se igra fer ili nefer, već je reč o tome da se rat dobije. Uostalom, ko u ratu uopšte igra fer?

Svi znamo da je priča o multikulturalnom društvu na Kosovu farsa. Albanci su forsirali iseljavanje Srba, još i pre pojave Miloševića, a Srbi su, prirodno, videvši u njemu zaštitnika, podržali njegovu politiku čvrste ruke. Na kraju, čak i da nema višedecenijskog animoziteta između Srba i Albanaca, nije li Miloševićev izgon 700.000 Albanaca tokom bombardovanja Jugoslavije dovoljno emotivno opravdanje za odlučnost da se ovaj prostor etnički očisti? Nije li jedan od najpopularnijih političara prethodnog režima Vojislav Šešelj čitavu deceniju pretio Albancima da će ih proterati preko Prokletija? Maximum što Srbi mogu da zahtevaju je neka vrsta lokalne autonomije, i to, razumljivo, samo u severnom delu Kosovske Mitrovice, gde su najgušće nastanjeni. O nekom masovnom povratku Srba, to treba otvoreno reći, nema ni pomena. Samobmana je pričati da bi autonomija garantovala i bezbedni povratak ostalih Srba, jer bi to praktično značilo da se obezbedi autonomija u svim oblastima gde Srbi (izvinjavam se što stalno pominjem Srbe, jer tu su i Crnogorci i Romi i još neke manjine, kao Goranci itd) žele da se vrate. A to znači multietničku policiju, opštinsku vlast koja bi bila zasnovana na etničkom reciprocitetu, bolnice i druge ustanove gde bi servis obavljali njihovi sunarodnici itd. Iako se srpska koalicija zove „Povratak”, izborna obećanja su jedno, a realnost drugo. Svim prognanima zaista nema ko da garantuje bezbedan povratak, a UNMIK izgleda da nema ni želje da to čini. Miloševićeva postkumanovska demagogija je prognanima samo pružala lažne nade o brzom povratku jugoslovenske vojske i srpske policije. Premda Čović uživa veliku reputaciju u međunarodnoj zajednici i da će njegovo posredovanje doneti maksimum onoga što je svet spreman da pruži Srbima, tvrda činjenica glasi da se u raspodeli međunarodne podrške odlično zna ko je „prijatelj”, a ko ne. Razumljivo, da nije demagogije da se Kosovo može sačuvati za Srbe, pragmatično bi bilo da se dopusti kupoprodaja njihove imovine, neka vrsta otkupa. Ko to ne želi, ostavio bi u nasleđe svojim potomcima da reše sporna traživanja (setimo se samo imovine prognanih Italijana iz Istre, odnosno Nemaca iz Vojvodine). Jer, i to što će Kosovo na papiru možda i sledećih desetak godina biti ucrtano formalno u mapu Srbije (ili Jugoslavije), ne znači faktički ništa za stvarni život ljudi sa tog područja. Na kraju, prepostavimo da će se i Albanci kad-tad ohladiti od mržnje i osvete, da će se potpuno otvoriti granica i prema Srbiji (pošto su granice prema Albaniji već potpuno otvorene, a postoji i avionska linija Priština–Tirana); ko će se u potpuno albansko Kosovo zaista vratiti? Zato bi bilo mnogo bolje, premda bolno za državu da prizna svoju nemoć, da se bar neke praktične stvari učine. Iluziju o bezbednom povratku žele da sačuvaju u mnogi sa Kosova, zato je stvar tako mučna. Uostalom, šta je sa povratkom Srba u Hrvatsku? Ko se tu stvarno može vratiti, kad mu je kuća spaljena ili nastanjena, kada posao ne može dobiti, a rizikuje da bude pretučen ili ubijen.

Vratimo se izborima. Ubedljiva pobeda Rugovine partije ne čudi (Demokratski savez Kosova dobio je 47 mandata). On je već dugo lider kosovskih Albanaca, na neki način srastao je sa njihovim ciljevima, stradanjima, nada. Tači već predstavlja drugu priču. On je instaliran da sprovede radikalnan korak, odnosno da kroz oružane akcije OVK da povod za NATO intervenciju.

Iako formalno ratni pobjednik, konotacija svega onoga što se na Kosovu dešavalo u proteklih par godina ne može u glavama običnih ljudi da donese mnogo oduševljenja: jer, oslobođenje je uključivalo pljačke, ubistva i surove plaćenike; sve je to daleko od nekog mira i reda, koga obični ljudi žele. Zato je čak i 26 poslanika njegove Demokratske partije na neki način uspeh. Tako, na paradoksalan način, koalicija Povratak sa 22 mesta u parlamentu predstavlja treću političku volju građana. Međutim, taj pristojan broj mandata, zbog činjenice da niko od albanskih partija (a i obrnuto) ne može da uđe sa njom u moguću savez, gubi faktičku snagu. Ostale stranke imaju za sada minoran značaj. Sve u svemu, na Kosovu, kao bi se reklo, vlast prelazi u legalne okvire i gospodin Hakerup obećava da će 80% sadašnjih ingerencija protektorske vlasti preći na kosovsku skupštinu.

No, ako pogledamo Kosovo danas, stanje je u ekonomskom domenu čak gore nego za vreme Miloševićeve vladavine. Razoreni su sistem snabdevanja strujom i vodom, uništeni i privredni objekti i putna mreža. Sve je to daleko od očekivanja s kojim je pobuna na Kosovu započela. Ne treba zaboraviti i ono nevidljivo, što će biološki itekako uticati na vitalne žitelje ovog podneblja – radioaktivni otpad, nastao od NATO bombi sa osiromašenim uranijumom. Uz sve to, Kosovo je i manifestacija NATO vojne moći, dakle strane, premda „prijateljske” vojske špartaju ovom zemljom. Dakle, reč je ipak o nekoj tuđoj vlasti, a ne o punom suverenitetu. A sve to ometa sliku toliko željene nezavisnosti. Sloboda je slatka, ali treba od nečega i živeti. Zato i ne čudi relativno skroman broj Albanaca izašlih na prve slobodne izbore – 63%.

Rekli smo da su Srbi dobili 22 poslanička mesta u parlamentu – dobili, jer je već samim pristankom Koštunice da podrži kosovske izbore, već na neki način određena otprilike kvota u skupštini za njih predviđena. Zato nije čudo što CESID-u nije bilo dozvoljeno da vrši kontrolu izbora. Za to se pobrinuo OEBS, verovatno koristeći istu metodologiju kao svojevremeno u izborima u Bosni. Multikulturno društvo, a to je deklarativna ideja kada su u pitanju Ujedinjene nacije i Evropska unija, mora biti relativno ravnopravno reprezentovano, pa makar se možda i ogrešili po neki put o proceduru.

Kada razmišljam o Kosovu kao multikulturnom društvu, imam neodoljivo gorak utisak u ustima. Prvo zbog tog divnog ezopovskog jezika svetske diplomatije: demokratija, ljudska prava, inter-etičnost, multikulturalnost itd. Sve same reči harmonije i sklada, jedino ono što ne valja, tamo gde se sadržaj tih reči imperativno zahteva u realnosti sve suprotno – autoritarnost, gaženje ne ljudskih prava nego golog života, šovinizam i ksenofobija. Odakle toliko nesklad vrednosti i realnosti? Dozvolićete jednu hipotezu: bar kada je reč o bivšem Sovjetskom Savezu i bivšoj Jugoslaviji, krvavi međuetnički sporovi su zapravo nastali onoga trenutka kada je ponuđena Zlatna jabuka suvereniteta različitim nacionalnim skupinama, kada im je savetovano da demokratiskim putem, dakle proceduralno, mogu zadobiti svoju punu političku nezavisnost. Jednom podignute aspiracije su već učinile svoje. Dobronamerni eksperti jesu savetovali u svemu tom političkom previranju poštovanje ljudskih prava, demokratski obzir prema pravima manjina, nacionalnu ravnoprav-

nost, demokratski dijalog i slično. Ali ujedno je i liferovano oružje (setimo se Hrvatske, Bosne, Čečenije, Abhazije itd.). Da rezimiram: svesno ili nesvesno usledilo je demontiranje država koje su nosile u sebi veliki konglomerat raznih nacija, a tom prilikom eksplozija je bila neminovna.

Želja Albanaca da se uspostavi Kosovo kao samostalna federalna jedinica u SFRJ bila je ključ raspada države. Eksplozija je prodrmla celu zemlju, od zapada do istoka. Kosovo je postalo protektorat, uz minoran broj ne-Albanaca. U Makedoniji dobro obučeni albanski „ekstremisti” drže zemlju u poluratom stanju, praveći neophodnu dozu pritiska, uz međunarodne posrednike, da se izmeni makedonski ustav i Albancima podari status konstitutivne nacije. A šta dalje sledi (možda federacija), videćemo. Za sada „ekstremisti” u Koppenoj zoni bezbednosti na kosovsko-srpskoj granici miruju. Da li se čeka rasplet u Makedoniji, ili, pak, realizacija obećanja od strane Čovićevog koordinacionog tela o multietničkoj policiji u Preševu i Bujanovcu, kao i niz drugih povoljnosti za Albance, ne zna se. Srbiji je ostalo da paralelno rešava albansko pitanje na obodu svoje teritorije (Preševo, Bujanovac, Medveđa), kao i srpsko pitanje na Kosovu. Iako je reciprocitet često poželjan, pa možda i fer, on je ovde, za sada, isključen. Ako hoćemo da budemo demokrate, neophodno je raspisati ponovne opštinske izbore u pomenute tri opštine, uz takvo preformulisanje izbornih uslova da se u opštinskoj vlasti obezbedi istovremeno i proporcionalno etničko predstavljanje. Samo, pitanje je da li takve skupštine, pri postojećem stanju nepoverenja, uopšte mogu da funkcionišu. Da se podsetimo, u Bujanovcu i Medveđi je opštinska vlast u celini u rukama Srba, a u Preševu pripada Albancima. Koordinaciono telo je pominjalo reintegraciju, albanska strana specijalan status, a izveštaji Ujedinjenih nacija, koje nadziru taj teren, uspostavljanje multi-kulturne zajednice. Verovatno ni jedna od opcija nije u potpunosti ostvarljiva, jedino se nadamo, kao i kad je u pitanju Kosovo, da je strpljivošću moguće da se bar život, inače po pravilu veoma siromašan i oskudan, učini bar malo podnošljivijim i spokojnijim.

Zoran Vacić

13 dana koji (ni)su uzdrmali Đinđićevu vladu

I

Sve je počelo na Mitrovdan, hapšenjem Predraga i Nenada Banovića. Inače, braću Banović je 1995. godine Haški tribunal optužio za ratne zločine protiv čovečnosti u logoru Kera-term. Posle višednevnog protesta pripadnika Jedinica za specijalne operacije (JSO), koji je započeo 9. novembra blokadom puta između njihovog centra „Štolc” i Kule, nastavljen 10. novembra kada su Crvene beretke blokirale međunarodni put kod Vrbasa, a kulminirao 12. novembra desetočasovnom blokadom autoputa kod Centra „Sava” u Beogradu, sklopljen je mir (da li?) odlaskom premijera Vlade Republike Srbije na njihovu slavu, Arandelovdan.

Vreme će pokazati da li je „oružana pobuna” (kako su protest pripadnika Jedinica za specijalne operacije kvalifikovale neke članice vladajuće koalicije u Srbiji) ugušena dimom tamjana i slavske sveće i u mastilu kojim je potpisano razrešenje dvojice vodećih ljudi Državne bezbednosti (DB), načelnika Gorana Petrovića i njegovog zamenika Zorana Mijatovića, ili je rešavanje ovog, ali i mnogih drugih problema, koji mogu nastati zbog nedonošenja Zakona o saradnji sa Haškim tribunalom samo odloženo do daljneg.

Da li su Crvene beretke, izlazeći pod punim naoružanjem na ulice Kule i Beograda, bili podstaknuti samo razlogom koji su navodili za protest – da su zloupotrebljeni prilikom hapšenja braće Banović, jer nisu obavešteni koga i po kom osnovu moraju uhapsiti, ili je njihov protest bio iniciran i političkim razlozima, davanjem podrške jednoj od sukobljenih strana u Demokratskoj opoziciji Srbije (DOS), nije do kraja razjašnjeno. Pitanje koje je često postavljano tokom „trinaest dana koji nisu (?) uzdrmali Đinđićevu vladu” za sada nije dobilo odgovor. Razlog za dilemu koja se u vezi sa protestom javila u najširoj javnosti sadržan je u zahtevu Crvenih beretki da se prvi čovek Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) Dušan Mihajlović smeni sa ovog položaja. Uz zahtev za smenu ministra išlo je i obaveštenje da pripadnici JSO neće ubuduće da hapse haške optuženike dok država ne donese zakon o saradnji sa Tribunalom.

Nije potrebno dugo pamćenje da bismo se prisetili kako je svojevremeno Demokratska stranka Srbije (DSS) zahtevala rekonstrukciju Vlade Republike Srbije i da je ministra policije, uz ministra pravde, najčešće pominjala

1 Predsednik CLDS

kao osobe koje treba zameniti. Takođe, sećamo se i događaja vezanih za hapšenje i slanje u Hag i nekih drugih osoba. Ko je tom prilikom bio najglasniji u tvrdnji da se saradnja sa Haškim tribunalom može ostvarivati samo na osnovu Zakona koji treba doneti na saveznom nivou? DSS. Polazeći od zahteva i upozorenja JSO (smena ministra i odbijanje hapšenja haških optuženika) neki političari ili „političari” (nije svejedno) su napravili direktnu vezu između pobune pripadnika JSO i DSS. Takvom razmišljanju bi mogla da ide, u nekoliko, na ruku i nejasna izjava Zorana Šamija, potpredsednika DSS: „slučaj Banović je još jedan dokaz da u MUP i Ministarstvu pravde ima stvari koje treba menjati”.

U kojoj meri je postojala namera kod pripadnika JSO da demonstracijom sile (definicija protesta Crvenih beretki koju je dao Građanski savez Srbije) potpomognu brzo ostvarenje zahteva na čije odgovore poduže čeka DSS (a kako stvari stoje čekaće, bar, i do narednih izbora) i pokažu *urbi et orbi* da se patriote moraju uzajamno pomagati? Dilemu su pokušali da razreše sami pripadnici JSO, prekidajući blokadu autoputa kod Centra „Sava” kada se pojavio Sima Spasić, predsednik Udruženja porodica nestalih i kidnapovanih lica sa Kosova i Metohije, sa još desetak članova porodica nestalih. Procenjujući da njihov protest može biti ispolitizovan, Crvene beretke su pokrenule „hamere” i odvezle se u pravcu Kule. Potrebno je podsetiti i na činjenicu da su u svim obraćanjima javnosti pripadnici Crvenih beretki negirali povezanost svog protesta za političkim sukobima u okviru DOS, decidno izjavljujući da su za politiku i političare vrata „Štolca” zaključana i da su oni samo „činovnici ove države”.

Međutim, reakcije iz stranaka, članica DOS, su bile drugačije intonirane. U pripadnicima JSO, koji naoružani blokiraju puteve, nisu videli članove sindikata koji su ustali „u odbranu profesije, časti i ugleda službe, jedinice i svakog njenog pojedinca.” Nova Demokratska je ozbiljno upozorila „da je na sceni pokušaj puča koji za cilj nema samo smenu ministra Mihajlovića, nego i kompletne srpske Vlade, zaustavljanje reformi i novu izolaciju naše zemlje, za račun starih, ali i nekih novih gazdi”. Demohrišćanska stranka Srbije: „Protiv vinovnika pobune dela specijalnih jedinica MUP Srbije treba preduzeti sve zakonski predviđene mere i u najkraćem mogućem roku razrešiti nastalu situaciju. Pripadnici specijalnih jedinica ne mogu da ugrožavaju ionako krhku demokratiju”. Desimir Tošić potpredsednik Demokratskog centra: „Pobuna Crvenih beretki je opasan prešedan koji može doći glave onima koji su hteli promene prošle godine”. Podpredsednik Vlade Srbije Momčilo Perišić (Pokret za demokratsku Srbiju): „Slučajeve Socijaldemokratije, Pokreta za demokratsku Srbiju, štrajka u Kolubari i Crvenih beretki treba tumačiti kao događaje povezane u jednom kontekstu. (...) Poručujem tim centrima moći i zagovornicima opstrukcije Srbije da ne manipulišu ljudima u postratnom sindromu i da svojim trapavim potezima ne izazivaju krize na ivici žileta koje lako zemlju mogu odvesti u kaos.” Da u Srbiji ima podosta onih koji su pristalice teorije zavere i čija su osnovna lektira trileri Forsajta i Le Kareja potvrdio je „Otpor”: „Pobuna Jedinice za specijalne operacije DB koordinirana sa pretećim pismom Marka Miloševića

Požarevljanima i aktuelna zbivanja u zemlji zahtevaju da aktivisti NPO uključe demokratski alarm.”

Uključivanje demokratskog alarma (čegrtaljke, pištaljke i trubice) pred zidinama „Štolca” sprečili su, svako na svoj način dve vodeće političke ličnosti: predsednik SRJ i premijer Srbije. Prvi, tvrdnjom da „protest Jedinica za specijalne operacije nije ugrozio bezbednost zemlje. Pre su je ugrozili uzroci protesta”, i da republička vlada treba da odgovori na pitanje zašto je došlo do protesta Crvenih beretki, uz konstataciju „Podržavam sve što doprinosi smirivanju situacije mada se ne možemo samo time zadovoljiti. Očigledno je da su potrebne reforme RDB”. Drugi, odlaskom u Štolac i direktnim razgovorom sa „pobunjenicima”.

Šta se potom desilo poznato je. Prihvaćene su ostavke Gorana Petrovića i Zorana Mijatovića. Nije prihvaćena ostavka ministra Dušana Mihajlovića. Jedinica za specijalne operacije će ubuduće biti u resoru Javne bezbednosti. I vuk sit, i ovce na broju – rekla bi poslovice. Kada smo, već, kod poslovice i vukova, podsetimo se i one koja kaže da „loš pas dovede vuka u kuću”.

II

Demokratska opozicija Srbije je prilikom svog konstituisanja postavila nekoliko ciljeva. Prvi cilj – obaranje starog režima na izborima – uspešno je realizovan. U saveznom parlamentu DOS, u koaliciji sa Socijalističkom narodnom partijom (SNP), ima većinu. Shodno tome i određeni broj ministara u Saveznoj vladi. Drugi cilj, potpuna međunarodna priznanja, ulazak u značajne međunarodne političke i finansijske organizacije, takođe je realizovan.

U republičkom parlamentu, DOS ima dvotrećinsku većinu. Bezmalobrodno godinu dana je prošlo od pobeđivanja na izborima za republičku skupštinu, a da se sa realizacijom trećeg cilja, izgradnjom ustanova slobode, nije ni krenulo.

Narodna skupština, koja kao zakonodavno telo ima najveći značaj u svakoj demokratski uređenoj državi, nije dobila obećani značaj ni pod novom, demokratskom vlašću. Ako je bilo posve jasno zbog čega su se pređašnji vladajući neokomunisti i njihove vlade „komunističkog jedinstva” upinjali da skupštinu građanima prikažu kao nepotrebnu instituciju u kojoj se ne može doneti nijedna odluka, ukoliko prethodno nije aminovana od strane Vlade, nejasno je zašto to radi i DOS.

Narodna skupština je i dalje, pre aklamatorni, nego zakonodavni organ. Činjenica da je samo na jednoj sednici jesenjeg zasedanja ove godine usvojeno više zakona koje su predložili poslanici nego za prethodnih deset godina zajedno, teško da može da opovrgne ovu tvrdnju. Pre svega, zato što postoji sumnja da je usvajanje paketa zakona kojim počinje reforma pravosuđa u Srbiji posledica trgovine koja je napravljena između Demokratske stranke (DS) i DSS. Za uzvrat, DSS bi trebalo da omogući usvajanje Zakona o radu, do kojeg je, DS veoma stalo. Ono što formira izuzetno negativan utisak o radu ovog skupštinskog saziva je, pre svega, ponašanje poslanika vladajuće većine. Ako se poslanicima većinskih frakcija iz prethodnih skupštinskih saziva zameralo da poslušnički glasaju za sve vladine predloge, poslanicima

sadašnje skupštinske većine (DOS bez DSS) se može zameriti da poslušnički diže ruku samo ako se za vreme glasanja zateknu u sali. Kquorum, koji mora obezbeđivati većina, često ne postoji. Svedoci smo (fotografija objavljena ovih dana u dnevnim novinama) da i dalje jedan poslanik glasa sa dve kartice.

Pitanje koje se postavlja je „da li, u toj meri, neozbiljni narodni predstavnici mogu vršiti pritisak na vladu da ozbiljnije krene u reforme?“. Odgovor je više nego jasan: ne mogu. Jer, oni i nisu vlasnici svojih mandata, njima zapravo raspoložu njihove partije, pa se prema toj dragocenosti (da su poslanici, u stvari, glas onih koji su ih birali) odnose kao prema tuđem dobru, krajnje nesavesno. Onog trenutka kada se narodni predstavnici iz većinske parlamentarne frakcije budu uozbiljili i (umesto panegirika svim vladinim predlozima; recitovanja svojih „pesama“ u kojima se opisuju razlozi zbog kojih je i „pod Miloševićevom čizmom“ trebalo „ostati ovde“ – „pomaganje suncu slobode da svane“; bežanja iz sale kad god budno oko šefa poslaničke grupe zataji) pokrenu suštinske debate, koje će kao rezultat dati jasno definisane politike koje Vlada mora da sprovodi, ako ne želi da bude zamenjena, mnogi dubiozni događaji biće prevenirani.

Vlada Republike Srbije je u periodu od svog konstituisanja bila okrenuta pre svega ekonomskim reformama. Ali, vreme od 11 meseci je izgubljeno kada su druge reforme u pitanju. Između ostalog, i reforma policije.

Reforme se moraju sprovesti u svim institucijama. U pravu je Desimir Tošić, potpredsednik Demokratskog centra, kada povodom protesta Crvenih beretki upozorava da je to „opasan presedan koji može doći glave onima koji su hteli promene prošle godine“. Ne samo zbog opasnosti da bi neka naredna „pobuna“ mogla postati pobuna, već i zbog izneverenog očekivanja građana koji su za promene glasali, da će iz MUP biti odstranjeni svi oni koji su poziciju čuvara zakona zamenili za ulogu kreatora bezakonja. Sem pojedinačnih smena, od strane prethodnog režima politički postavljanih načelnika OUP po Srbiji, i rokada pravljenih u samom vrhu MUP, ništa se ozbiljnije nije preduzelo.

U demokratskim zemljama policija predstavlja snažnu integrativnu instituciju. Njoj se veruje. Kod nas je i dalje nepoverenje građana u policiju veliko.

Dobro je što je, posle deset godina postojanja višestranačke skupštine, načelnik resora Javne bezbednosti MUP podneo Odboru za bezbednost Narodne skupštine izveštaj o radu ove službe. Time je Odbor dobio značaj koji mu pripada. Zajedno sa njim i Narodna skupština. Ukoliko Odbor ne dobije detaljan izveštaj o radu resora Državne bezbednosti, pogotovo detaljnu analizu svih posledica koje je protest pripadnika JSO proizveo, ali i istinu o uzroku protesta, pokazaće se da ministar unutrašnjih poslova nema bitno drugačiji stav o važnosti skupštine od svojih prethodnika. Jer, ma šta ko mislio o protestu Crvenih beretki, istina je da „izvođenje bornih kola i izlazak naoružanih državnih službenika na ulice Kule i Beograda predstavlja uznemiravanje javnosti kroz demonstraciju sile“ (saopštenje GSS).

Da bi se realizovao i treći cilj koji je postavio DOS, nudeći biračima prošle jeseni svoju robu, demontaža institucija mилошевићевске Srbije i izgradnja novih, demokratskih, potrebna je samo politička volja. Tu bar novac

nije nužan, pa odlaganje problema – umesto njihovog rešavanja, ne može da se pravda siromaštvom. Daljim odlaganjem, aktuelni režim može doći u situaciju da promoviše ideju po kojoj demokratske ustanove ne mogu da funkcionišu na zadovoljavajući način. Time će se kod građana dodatno pojačati ubeđenje da je neophodna čvrsta ruka koja sprovodi planiranje i da donošenje važnih odluka mora da bude izdvojeno iz politike, da potpuno vođenje državnih „poslova” treba prepustiti jednoj osobi i njenim činovnicima. Ova Hajekova misao, koja mi je često bila u glavi prethodnih godina, i te kako opominje.

III

Krajnje benevolentno ću pretpostaviti da događaji koji su se dešavali od Mitrovdana do Arandelovdana nemaju političku pozadinu. Poverovaću zvaničnim predstavnicima JSO koji su saopštavali da je protest posledica nedostatka „pravne regulative u postupanju i izbegavanje prihvatanja odgovornosti nadležnih za izdavanje naređenja, (koja) pretvaraju naša prethodna postupanja u hajdučiju i otimačinu”.

Na zahtev da se smeni ministar Mihajlović, Đinđić je odgovorio da „ni sada, ni ubuduće, nijedna interesna grupa neće ni postavljati ni smenjivati ministre u Vladi” čiji je on predsednik.

Demokratska stranka Srbije je najavila svoj predlog Zakona o saradnji sa Haškim tribunalom, koji će ponuditi republičkoj skupštini na usvajanje.

Predrag i Nenad Banović su u Hagu i čekaju suđenje.

Jedino što ostaje nepoznanica je kada će DOS realizovati četvrti cilj, koji je sam sebi postavio. Civilnu kontrolu policije i vojske. Ako su momci iz Štolca ubrzali taj proces biće dobro. Za kontrolore, još više za kontrolisane, a najviše za sve građane ove države.